

Texter om Erich Fromm

Flykt från befrielse

Rebell skapar underordning och hetero: Erich Fromm

Den auktoritetsbundne producerar två kön, menar Erich Fromm: De med makt och de utan makt. Denna heterorelation blir det normala. Som varandras motsatser genererar dominans och underordning attraktion. Den auktoritetsbundne attraheras av de med makt.

Flykt från befrielse

I några fristående texter tar jag upp socialpsykologen Erich Fromms analys om varför organisationer och personer flyr befrielse och går in i laglydigt engagemang och aktivism. Fromm menar att rebellen och den underdånige båda dras mot "makt". Båda producerar attraktion till makt. Det blir deras läggning.

Den auktoritetsbundne anstränger sig för att få uppmärksamhet från parlament och regering, eller från chef och styrelse. Dessa ledare borde ta hand om oss. De borde lösa våra problem. Detta skapar en riktning. Den lydige vänder sig inte i andra riktningar. Den lydige avviker inte. Den vägrar att själva börja regera. Otänkbart! Det vore onormalt! Nej, makten ska ta hand om oss.

"For the authoritarian character there exist, so to speak, two sexes: the powerful ones and the powerless ones. His love, admiration and readiness for submission are automatically aroused by power, whether of a person or of an institution. Power fascinates him not for any values for which a specific power may stand, but just because it is power." (Escape from freedom, 1941, p 144)

Rebeller underordnar sig

Heteromatrisen ger två riktningar. Den auktoritetsbundne behöver inte alls bli lydig ja-sägare. Hen kan lika gärna bli nej-sägare. Och därmed ständigt säga nej till auktoriteter. Trotsa. Avfärda. Aldrig lyda. Aldrig följa. Enligt Fromm blir detta en variant av underordning.

Rebeller blir inte revolutionärer.

"There is one feature of the authoritarian character which has misled many observers: a tendency to defy authority and to resent any kind of influence from "above". Sometimes this defiance overshadows the whole picture and the submissive tendencies are in the background. This type of person will constantly rebel against any kind of authority, ... However, the authoritarian character's fight against authority is essentially defiance. It is an attempt to assert himself and to overcome his own feeling of powerlessness by fighting authority, although the longing for submission remains present, whether consciously or unconsciously. The authoritarian character is never a "revolutionary"; I should like to call him a "rebel". (Escape p 145)

Maktkritik blir underordning och flykt

De politiska rörelser som ständigt kritiserar "makten" är alltför ofta auktoritära rörelser. De är fixerade av "makten". De bygger inte befriande samhällen. Maktkritik blir flykt från befrielse. Maktkritik genererar i så fall lydnad istället för olydnad.

"There are many ... political movements that are puzzling to the superficial observer because of what seems to be an inexplicable change from "radicalism" to extreme authoritarianism. Psychologically, those people are the typical "rebels"." (Escape p145-146)

Per Herngren

2013 08 24, version 0.1

Referens

Erich Fromm, *Escape From Freedom*, New York: Henry Holt and Company, 1994, först publicerad 1941.

Erich Fromm om rebellen

"There is one feature of the authoritarian character which has misled many observers: a tendency to defy authority and to resent any kind of influence from "above". Sometimes this defiance overshadows the whole picture and the submissive tendencies are in the background. This type of person will

constantly rebel against any kind of authority, even one that actually furthers his interests and has no elements of suppression. ... In persons of the first type in whom the rebellious attitude is in the centre of the picture, one is easily led to believe that their character structure is just the opposite to that of the submissive masochistic type. It appears as if they are persons who oppose every authority on the basis of an extreme degree of independence. They look like persons who, on the basis of their inner strength and integrity, fight those forces that block their freedom and independence. However, the authoritarian character's fight against authority is essentially defiance. It is an attempt to assert himself and to overcome his own feeling of powerlessness by fighting authority, although the longing for submission remains present, whether consciously or unconsciously. The authoritarian character is never a "revolutionary"; I should like to call him a "rebel". (Escape p 145)

Etik står över nationalstaten: Erich Fromm

Fascism är när vi sätter nationen som högsta värdet. När våra handlingar följer en princip som överordnar nationen. Och som därmed samtidigt underordnar andra värden som etik, solidaritet, befrielse.

I demokratier brukar vi dock inte ideologiskt sätta nationen över alla andra värden. Ifall nationalstaten i praktiken ändå överordnas etik och befrielse är fascismen sällan ideologisk. Den är snarare en oavsiktlig följd av vår lydnad, av att vi låter nationalstaten dominera. Vi vänder oss gärna mot det som dominerar. När vi riktat oss mot staten vänder vi samtidigt andra värden ryggen. Andra värden försvinner in i bakgrunden.

Politik och befrielse är etisk

Befrielse, enligt socialpsykologen Erich Fromm, är att sätta etiken över nationen. Befrielse är att sätta varandra och vår gemenskap över staten.

Befrielse är att bryta vår underordning till staten. Befrielse innebär därför alltid olika former av olydnad mot nationalstaten.

"This problem, however, cannot be solved basically by skilful propaganda but only by the victory in all countries of one fundamental truth: that ethical principles stand above the existence of the nation and that by adhering to these principles an individual belongs to the community of all" (Erich Fromm, *Escape From Freedom*, 1941, p181)

Per Herngren

2013 11 07, version 0.1.2

Referens

Erich Fromm, *Escape From Freedom*, New York: Henry Holt and Company, 1941, Owl Books Edition 1994.

Fascism i bredare betydelse - bilaga 1

Fascism används idag även i betydelsen av att sätta ett värde över alla andra värden. När allt annat underordnas en sak kallas det ibland för fascism. Nationalstatsfascism blir då bara en variant bland flera olika fascismer. Jag vet inte ifall Erich Fromm såg fascismen som ett stort system. Själv begriper jag fascism snarare som svärmar av små mikrohandlingar där ett enda värde sätts före alla andra värden. Fascism är alltså små system som kan imiteras, smitta av sig, mångfaldigas och kopplas ihop med andra system.

Etik - bilaga 2

Etik är hur sårbarhet, oförutsägbarhet, okontrollerbarhet ställer krav på grupper och organisationer att ingripa, och att därmed fatta beslut.

Beslut är oförutsägbart, inte härlett ur en princip, formel, tvång, kausalitet eller logik. Ifall det visar sig att ett "beslut" kan härledas ur något annat så ersätts beslutet av förklaringen.

Etiken som sårbarhetens krav på beslut och ingripande innebär i så fall att etiken inte kan härledas. Etiken kräver beslut. Etiken är till sitt väsen politisk. Det politiska är till sitt väsen etiskt.

Fascism som saker och tings underordning under EN princip blir därmed en flykt från kravet på beslut och ingripande, en flykt från det etiska och politiska.

Civil olydnad är att misslyckas - Erich Fromm

Enligt Mohandas Gandhi är civil olydnad och ickevåld experiment med sanningen. Experiment används främst när varje experiment har möjlighet att uppnå sitt mål. Eller misslyckas. Därmed blir mål och experiment ett. Målet finns inbyggt i experimentet.

I varje experiment kan ickevåld lyckas uppnå sitt mål eller misslyckas. Icke våldets politik uppfinner. Testar. Analyserar misslyckanden och svagheter. Justerar och testar igen.

Innovativa rörelser misslyckas. Rörelser som fokuserar på att uppfinna en mer rättvis och jämlik värld intresserar sig för misstaget. Annars skulle ju inte experimenterandet behövas. Att experimentera är att misslyckas igen. Och igen. När experimenten börjar lyckas håller experimenterandet på att bli överspelat. När saker och ting väl fungerar minskar behovet av experiment.

Utveckling är olydnad

Kontroll och lydnad hindrar utveckling. Socialpsykologen Erich Fromm menar att utveckling kräver olydnad. Och olydnad förutsätter misslyckande. Historisk och politisk utveckling växer, enligt honom, fram ur olydnad och misslyckande. Utveckling är alltså avvikelse snarare än (straight) fortsättning och konformitet.

I både Gandhis och Fromms teori blir misslyckandet viktig del av civil olydnad och befrielse. Att misslyckas är dock både jobbigt och skrämmande. Det krävs,

säger Erich Fromm, mod för att våga misslyckas.

Motståndsgruppen behöver utvecklas

Mod att misslyckas krävs alltså för att skapa utveckling. Men sedan vänder Fromm på det. För att en motståndsgrupp och dess deltagare ska våga misslyckas behöver gruppen ständigt utvecklas. Utveckling behövs för att vi ska våga.

Det innebär att allt som nämnts här om förutsättningarna för historisk och politisk befrielse också gäller motståndsgruppen. Dess organisation är lika politisk som andra samhällen. Det krävs olydnad och mod även i motståndsgruppen. Den är inget undantag. Den står inte för dig själv. Den är lika mycket ett samhälle i utveckling (eller så fastnar den i konformitet och stagnation).

"In order to disobey, one must have the courage to be alone, to err, and to sin. But courage is not enough. The capacity for courage depends on a" groups "state of development. ... thus has acquired the capacity, ... only then can" they "have the courage to say "no" to power, to disobey. A" group "can become free through acts of disobedience by learning to say no to power." (Fromm, *Disobedience*, 1963)

Per Herngren

2013 08 29, version 0.1.1

Referens

Erich Fromm, "Disobedience as a Psychological and Moral Problem", 1963. Publicerad bland annat i Ed. Larence Behrems and Leonard Rosen, *Writing and Reading Across the Curriculum*, New York: Pearson, 2009, samt även i Erich Fromm, *On Disobedience and Other Essays*, Routledge & Kegan Paul, 1984.

Metod

Erich Fromm analyserar hur utveckling kräver lydiga individer och organisationer. Mycket av analysen handlar om hur individen blir lydig eller

olydig. Han skapar en socialpsykologi med betoning på individens betydelse i det politiska. Flera av hans analyser om individer går dock att överföra på grupper, menar jag. Jag läser därför Fromm som en undersökning om gruppens lydnad och olydnad mer än individens. Fromm producerar på så sätt en kreativ gruppsykologi där gruppen inte reduceras till deltagarna.

Vi vill så gärna lyda: Erich Fromm

Verkligt mäktig makt kräver längtan efter att bli lydig. Erich Fromm vänder upp och ner på den vanliga föreställningen att makt är att få organisationer och folk att göra saker mot deras vilja.

Mäktig makt genererar istället önskan att få bli lydig och laglydig. Önskan att få underordna sig.

Detta skulle i så fall förklara varför exempelvis Google och liberala stater tycks ha mer makt över sina anställda och medborgare än mer diktatoriska företag och stater.

Rädsla för straff ger inte effektiv makt

Organisationer som bygger upp rädsla för straff och repressalier producerar inte så mycket makt. Fromms intressanta analys är kontraintuitiv: magkänslan är att makten borde öka när folk blir rädda för chefer och härskare.

"furthermore there are many kinds of work which cannot be done properly if nothing but fear is behind the obedience. Hence the obedience which is only rooted in the fear of force must be transformed into one rooted in man's heart. Man must want and even need to obey, instead of only fearing to disobey." (Erich Fromm 1963)

Mäktig makt behöver uppfattas som inkännande, kunnig och lyssnande. Opinionsundersökningar, medinflytandeträffar och medborgarmöten är avgörande metoder för effektiv makt.

"If this is to be achieved, power must assume the qualities of the All Good, of the All Wise; it must become All Knowing." (Erich Fromm 1963)

Befrielse innebär olydnad

Befrielse innebär inte att ledare och regeringar befriar oss. Befrielse innebär alltid olydnad, enligt Erich Fromm. Civil olydnad behöver därmed generera dragningskraft som kan konkurrera med längtan efter att få lyda. Denna dragningskraft uppstår när tusentals olika pulser hamnar i resonans och börjar förstärka varandra. En alltför stor fixering vid olydnads-aktioner blir därmed en återvändsgränd. Civil olydnad behöver själv bli samhälle: befriande samhällen som kan börja tränga undan lydiga samhällen.

Per Herngren

2013 10 08, version 0.1

Referens

Erich Fromm, "Disobedience as a Psychological and Moral Problem", 1963. Publicerad bland annat i Ed. Larence Behrems and Leonard Rosen, *Writing and Reading Across the Curriculum*, New York: Pearson, 2009, samt även i Erich Fromm, *On Disobedience and Other Essays*, Routledge & Kegan Paul, 1984.

Makthavare finns inte: Erich Fromm

Auktoritet är inget som en organisation eller person kan ha eller äga. Här liknar Erich Fromms analys av auktoritet Mohandas Gandhis och Michel Foucaults analys av makt. Själv kallar jag denna teori om makt för makthavare-ateism: Makthavare finns inte.

När vi tycker oss uppfatta makthavare, en grupp som har makt, så är det snarare en illusion. Makt är lydnad och följsamhet. Det finns ingenstans där

någon kan låsa in eller förvara makt. Så fort makt slutar att ges upphör den. Lydnad kan riktas och ifall den upprepas av många skapas maktkoncentrationer. Olika maktkoncentrationer kan hamna i resonans med varandra och på så sätt stärka varandra.

"Authority is not a quality one person "has", in the sense that he has property or physical qualities. Authority refers to an interpersonal relation in which one person looks upon another as somebody superior to him" or her. (*Escape from freedom*, p 141)

Per Herngren

2013 08 19, version 0.1.1

Referens

Erich Fromm, *Escape From Freedom*, New York: Henry Holt and Company, 1994, först publicerad 1941.

Information hindrar tänkande - Erich Fromm

Tänkandet befrias genom att bli olydigt, menar socialpsykologen Erich Fromm. Det fria tänkandet är aktivt skapande. Och skapande är att uppfinna, att göra saker och ting annorlunda, inte som det brukar vara.

Det fria tänkandet gör sig olydigt mot auktoriteter och normer, mot det normala och mot sunt förnuft, och även mot sina egna upplevelser och erfarenheter. Tänkandet blir märkligt och queert snarare än självklart.

Information som vidskepelse

Aktivism frestas – som ibland universitet, utbildning och journalistik – att fastna i vad Erich Fromm menar är vidskepelse kring information. Föreställningen att mer information och fakta skulle få oss att begripa världen bättre och att mer information dessutom skulle leda till politisk förändring skapar vidskepelse. Skepelse är ett gammalt svenskt ord för skepnad. Överflöd av information får oss att uppfatta skepnader.

”methods used today which in effect further discourage original thinking. One is the emphasis on knowledge of facts, or I should rather say on information. The pathetic superstition prevails that by knowing more and more facts one arrives at knowledge of reality.” (Escape from freedom p 214)

Fixeringen vid information blir, enligt Fromm, en flykt från befrielse. Istället för att genom olydnad befria varandra från auktoritet, konformism och härskande slösar aktivister tid på att läsa och sprida information.

”Hundreds of scattered and unrelated facts are dumped into the heads ...; their time and energy are taken up by learning more and more facts so that there is little left for thinking.” (Escape from freedom p 214)

Information och fakta som flykt från befrielse

Erich Fromm skrev sin bok om hur vi så gärna flyr olydnad och befrielse redan 1941, men boken är egentligen mer aktuell idag. Spridande av information på Facebook, tv och i tidningar fångslar aktivister i ofantliga mängder av fakta. Information blir ett sätt för aktivister att passivisera varandra, i tron att de egentligen engagerar varandra.

Resultatet blir antingen en cynisk maktrealism som är skeptisk mot grupper försök att faktiskt förverkliga befrielse. Denna cynism vänder sin frustration mot ledare, regeringar och andra aktivister. Den sprider avslöjande information om enskilda ledare, även från andra radikala grupper.

Eller så blir resultatet istället en entusiastisk idealism som gärna berättar succéhistorier om hur de fått träffa olika ledare, ex i Almedalen, som faktiskt lyssnade på vad de hade att säga. ”Ifall bara vår information når fram så ...”

Båda dessa grupper använder information för att fly befrielse, fly olydnad. Informationen döljer lydnaden.

"The individual feels helplessly caught in a chaotic mass of data ... The result of this kind of influence is twofold: one is a scepticism and cynicism towards everything which is said or printed, while the other is a childish belief in anything that a person is told with authority." (Escape from freedom p 226)

Fakta som antiteori

Tron på fakta avfärdar tänkandet. Tänkandet ersätts med registrering av fakta. Tänkandet reduceras till att bedöma ifall fakta är sant eller falskt. Tänkandet banaliseras. Svåra resonemang och komplexa teorier avfärdas som osakliga.

"The scientist has to approach facts with sterilized hands as a surgeon approaches his patient. The result of this relativism, which often presents itself by the name of empiricism or positivism ..., is that thinking loses its essential stimulus - the wishes and interests of the person who thinks; instead it becomes a machine to register "facts". (Escape from freedom p 214)

Per Herngren

2013 09 05, version 0.1.1

Referens

Erich Fromm, *Escape From Freedom*, New York: Henry Holt and Company, 1941, Owl Books Edition 1994.

Erich Fromm om fakta som vidskepelse

"I want to mention briefly some of the educational methods used to-day which in effect further discourage original thinking. One is the emphasis on knowledge of facts, or I should rather say on information. The pathetic superstition prevails that by knowing more and more facts one arrives at knowledge of reality. Hundreds of scattered and unrelated facts are dumped into the heads of students; their time and energy are taken up by learning more

and more facts so that there is little left for thinking. To be sure, thinking without a knowledge of facts remains empty and fictitious; but "information" alone can be just as much of an obstacle to thinking as the lack of it." (Escape from freedom p 214)

Fokus olydnad ej laglydnad - Erich Fromm

Aktivister och radikala grupper i nord fokuserar gärna på laglydig aktivism. Civil olydnad används bara undantagsvis. Erich Fromm vänder på detta. Vill vi ha befrielse och politisk förändring behöver fokus ligga på olydnad.

Lydnad och lagligt engagemang blir mer av ett undantag. Lydnad används främst när vi vill bevara normer och ordningar snarare än att skapa befrielse och förändring.

Erich Fromm var del av Frankfurtskolan och kritisk teori. Han använder Marx på psykoanalys och psykoanalys på Marx. På så sätt bygger han en kritisk teori som inte reducerar politisk förändring vare sig till individualism eller till väldiga system.

Laglydiga organisationer hindrar befrielse

Befrielse kräver olydnad, enligt Erich Fromm. Befrielse är en ständig pågående olydnad. Problemet med laglydiga protester är inte bara deras otillräcklig. Nej, problemet är snarare att lydiga aktioner producerar lydnad. De stärker därmed rådande maktordningar.

Här ligger Fromm nära Henry David Thoreau som i sin *Civil olydnad* från 1849 skriver att problemet inte är regeringen utan de som protesterar mot orättvisa men ändå lyder. Befrielse för Thoreau blir kamp mot organisationers och gruppers lydnad.

Frihet och olydnad är omöjliga att separera. De är både mål och medel.

"But not only is the capacity for disobedience the condition for freedom; freedom is also the condition for disobedience. If" we are "afraid of freedom," we "cannot have the courage to be disobedient. Indeed, freedom and the capacity for disobedience are inseparable". (Fromm, 1963.)

Laglydnad gör en befrielse rörelse falsk

En politisk eller religiös organisation som förkunnar befrielse men utesluter olydnad från sin verksamhet blir, enligt Fromm, osann och falsk. Det som gör den falsk är att den säger sig hävda frihet men genom sin lydnad istället producerar underordning, lydnad och ofrihet i våra samhällen.

"hence any social, political, and religious system which proclaims freedom, yet stamps out disobedience, cannot speak the truth." (Fromm, 1963.)

Per Herngren

2013 08 11, version 0.1.1

Referens

Erich Fromm, "Disobedience as a Psychological and Moral Problem", 1963. Texten blev senare publicerad bland annat i Ed. Larence Behrems and Leonard Rosen, *Writing and Reading Across the Curriculum*, New York: Pearson, 2009, samt även i Erich Fromm, *On Disobedience and Other Essays*, Routledge & Kegan Paul, 1984.

Metod

Erich Fromm skapar en social psykologi som undviker "psykologiska" förklaringar, och han skapar en individualism som undviker individuella förklaringar. Han använder bland annat begreppet "sociala typer" för att förklara hur gemenskap, makt och ordningar skapar olika personlighetstyper som i sin tur formar gemenskapen. På så sätt undviker han individualistiska förklaringar av individen (individualistisk reduktionism).

Genom att använda Fromms analys på grupper och organisationer men undvika

att gå vidare därifrån till sociala typer menar jag att Fromm ger oss intressant teori även om motståndsgupper, folkrörelser och organisationer. På så sätt låter jag Fromms anti/individualism bli mindre individualistisk.

'Upptagen' som flykt från befrielse: Erich Fromm

Genom att erbjuda aktiviteter skänker politiska och religiösa grupper möjligheten att fly befrielse. Upptagenhet blir på så sätt flykt från frihet, enligt Erich Fromm.

"Att göra något", "hjälpa till", "ställa upp", görs till flyktvägar bort från befrielse, till vägar ut ur förverkligandet av befriande gemenskaper och samhällen.

Psykologen Erich Fromm skrev sin bok om flykt från frihet 1941 men den är egentligen mer aktuell nu med dagens fokus på tillfällighet och upptagenhet.

Befrielse är förverkligande olydnad

Att leva aktivt ställer Fromm som motsats till aktiviteter. "we do not mean "doing something", but the quality of creative activity". (Escape from Freedom p 223)

Det aktiva livet förverkligar befrielse. Befrielse innebär enligt honom alltid olydnad. Samt förverkligande. Faktiskt förverkligande av frihet är olydnad mot andra ordningar. Befrielse och olydnad är därmed både mål och medel, enligt Fromm.

Det aktiva livet blir dock alltför skrämmande för den enskilde så genom att göra aktivister upptagna med aktiviteter erbjuder religiösa och politiska grupper möjligheten att fly befrielse. Politiska aktiviteter blir vägen in i lydnad, laglydnad och underordning.

"Intense activity is often mistaken for evidence of self-determined action"
(Escape p 218)

Frihet-från skapar olidlig ensamhet

Varför denna flykt från befrielse? Erich Fromm visar hur kapitalism förverkligar en negativ frihet för västerländsk medelklass. Det är en "frihet från". De som inte lyckas ta sig över i en positiv frihet, förverkligande befrielse, dras in i en ensam, tung individualism.

"Aloneness ... remain; people cannot stand it for ever. They cannot go on bearing the burden of "freedom from"; they must try to escape from freedom altogether unless they can progress from negative to positive freedom."
(Escape p 115)

Upptagen blir beroende

Aktiviteter blir ett sätt att dölja känslan av att vara maktlös och obetydlig. Upptagenhet döljer dessutom själva flykten. Upptagenhet får oss att känna att vi verkligen gör något. Upptagenhet ersätter engagemang.

Men för att behålla denna känsla måste vi ständigt söka upp nya tillfälliga politiska aktiviteter. Politiska och religiösa grupper kan på så sätt vara med och skapa beroende och ibland även tvångsmässigt handlande.

"Activity in this sense assumes a compulsory quality: the individual has to be active in order to overcome his feeling of doubt and powerlessness. This kind of effort and activity is not the result of inner strength and self-confidence; it is a desperate escape from anxiety." (Escape p 78-79)

Det är svårt för individen att själv ta sig ur detta beroende av aktiviteter. Svårigheten kommer inte från makt eller förtryck utan från individualismens politiska ensamhet. Grupper och organisationer har dock möjlighet att överge sina aktiviteter och istället bjuda in till olydig befrielse. Individen behöver befriande gemenskap, solidaritet och stöd för att kunna ta sig över från flykt till befrielse.

Per Herngren

Referens

Erich Fromm, *Escape From Freedom*, New York: Henry Holt and Company, 1941, Owl Books Edition 1994.

Individuella aktiviteter flyr in i upptagenhet - bilaga 1

Mitt fokus ovan är på politiska aktiviteter som flykt, men politiska aktiviteter är inte den vanligaste flyktvägen. Fromm visar hur egna individuella aktiviteter hjälper personer att göra sig upptagna och på så sätt fly befrielse och olydnad.

"It is covered over by the daily routine of his activities, by the assurance and approval he finds in his private or social relations, by success ..., by any number of distractions, by "having fun", "making contacts", "going places"." (Escape p 115)

Kapitalism i resonans med religion och vänster - bilaga 2

Kapitalismens fokus på individuella aktiviteter hamnar i resonans med allt större fokus på aktiviteter inom vänster och olika religioner. Kapitalism, religiösa samhällen och protester förstärker därmed varandras flykt in i upptagenhet.

"the general characteristics of capitalistic economy: the principle of individualistic activity. In contrast with the feudal system of the Middle Ages under which everybody had a fixed place in an ordered and transparent social system, capitalistic economy put the individual entirely on his own feet. What he did, how he did it, whether he succeeded or whether he failed, was entirely his own affair. That this principle furthered the process of individualisation is obvious and is always mentioned as an important item on the credit side of

modern culture. But in furthering "freedom from", this principle helped to sever all ties between one individual and the other and thereby isolated and separated the individual from his fellow men. This development had been prepared by the teachings of the Reformation." (Escape p 93-94)

Metod - bilaga 3

Jag låter Erich Fromms socialpsykologiska kritik av aktiviteter som flykt intervensera i dagens allt större fokus på tillfälliga politiska aktiviteter. Fromm producerar på så sätt ny maktkritik. Här krävs respekt och kärlek till Fromms ansats så jag inte förvränger den.

Massaktioner flyr befrielse: Erich Fromm

Stormöten och massdemonstrationer kan användas av individualism för att kamouflera ensamhet. Massmöten görs då till en flykt från befrielse, enligt socialpsykologen Erich Fromm. Befrielse menar han är att bryta lydnaden. Flykt från befrielse är en flykt in i lydnad.

Istället för att organisera befriande gemenskaper kan individualismen behålla sin enskildhet och göra sig själv numerisk. Summan av många individer förvandlas till en ny individ: massan. Massan som individ av individer.

Massaktioner som fetisch

Genom att göra individen numerisk kan massan producera magisk kraft till den enskilde. Massan behåller individualismen och förvandlar den samtidigt till magisk fetischism.

Som magisk fetisch, batteriladdare, blir massan flykt från befriande gemenskaper och organisationer. Och genom att bli fetisch döljer massan dessutom individualismens ensamhet.

"The mass meeting is necessary if only for the reason that in it the individual, who in becoming an adherent of a new movement feels lonely and is easily seized with the fear of being alone, receives for the first time the pictures of a greater community, something that has a strengthening and encouraging effect on most people, .. If he steps for the first time out of his small workshop or out of the big enterprise, in which he feels very small, into the mass meeting and is now surrounded by thousands and thousands of people with the same conviction ... he himself succumbs to the magic influence of what we call mass suggestion." (Erich Fromm, *Escape From Freedom*, 1941, p 192)

Per Herngren

2013 12 20, version 0.1

Referens

Erich Fromm, *Escape From Freedom*, New York: Henry Holt and Company, 1941, Owl Books Edition 1994.

Antiaristokratisk metod

Kritik mot massaktioner har i sin tur fått kritik för att förakta massan samtidigt som den producerar en upplyst klass ovanför massan. Detta stämmer i flera fall.

Min kritik av kritiken mot kritiken av massan är att också den skapar en uppdelning mellan massan, folket, och en upplyst elit. Detta gäller även om massan idealiseras eller uppvärderas som folket eller som arbetarklassen. Den reproducerar det den kritiserar. Dessutom stänger den in folket i kategorin massan. Den blir därför själv aristokratisk.

Jag menar att det är möjligt att komma ur denna aristokratiska uppdelning genom att begripa massan som en kategori av organisationsformer: massmöten, massaktioner, massmedia. Massan är ingen kategori av människor. Massan är inte synonymt med folket eller arbetarklassen.

Massan skapar speciella dynamiker genom olika relationer precis som nätverk

av smågrupper eller pyramidstrukturer skapar speciella dynamiker. Dynamik innebär att förutsättningarna förändras över tid.

Lydnad attraherar: Erich Fromm

Erich Fromm visar hur organisationer och [människor dras till lydnad och flyr befrielse](#). Detta skapar svårigheter för civil olydnad och befrielseörelser.

En motståndsgrupp har svårt att överleva ifall dess deltagare dras mot laglydnad. Laglydig aktivism ger kraft, inspiration och trygghet. Lydiga protester tenderar därför att dra bort aktivister från civil olydnad och befrielse.

Olydnad är del av befrielse

I några [fristående artiklar tar jag upp Erich Fromms analys](#) om hur olydnad är nödvändig del av befrielse, de går inte att skilja åt. Laglydnad ger inte befrielse. Erich Fromm är en av socialpsykologins klassiker och en av dem som byggde upp Frankfurtskolan och kritisk teori.

I traditionen från Gandhis satyagraha (sanningsingripande) ska varje civil olydnads-aktion direkt börja förverkliga sina mål. Mål och medel blir ett. Ifall olydnaden fungerar tar den plats och tränger undan andra ordningar. Civil olydnad riktar sig alltså inte mot härskare så som protest eller opposition.

Switcha dominans

Vanligtvis riktar sig dock ordningsmakt mot [civil olydnad](#). Det gör att ordningsmakt till viss del underordnar sig civil olydnad. Ordningsmakt protesterar mot civil olydnad. Ordningmakten blir proteströrelsen. Civil olydnad blir subjekt, regerande, det som ska stoppas och hindras.

Straight kamp

Gandhis satyagraha blir queer och märklig i samhällen där normen är att dras mot härskare. Satyagraha uppfattas som märkligt och tokigt även för deltagare

i civil olydnad. De är ofta mer vana vid att orientera sig mot makt. De känner sig lätt obekväma och vilsna. De vill därför gärna räta ut olydnaden, straighta upp den.

Det finns två vanliga sätt att normalisera kampen. Det ena är att vrida bort civil olydnad från gandhitraditionens queerande och förverkligande för att istället rikta den rakt mot härskare, så som i blockader eller olagliga protester. Det andra sättet är att trappa ner olydnaden till nästan lydnad. Eller helt enkelt överge den och istället fokusera på lagliga kampanjer och protester.

Dominerad som läggning

För att begripa hur lydnaden drar folkrörelser och aktivism bort från befrielse låter vi Erich Fromm få hjälp av queerfeministen Sara Ahmed. Hen breddar begreppet "sexual orientation": Hur kroppar och saker riktas och orienteras, hur de läggs ut i förhållande till varandra. Läggning eller orientering blir därmed inget en har eller äger, det handlar snarare om att känna sig hemma i vissa riktningar (orienteringar) och inte i andra.

Protest och lydnad riktar kroppar, handlingar och saker åt samma håll. Mot dominans. Båda låter sig bli dominerade genom att vända sig mot det dominerande. Att protestera men ändå lyda känns lustfyllt och behagligt.

"Why" are we "so prone to obey and why is it so difficult for" us "to disobey? As long as I am obedient to the power of the State, the Church, or public opinion, I feel safe and protected. In fact it makes little difference what power it is that I am obedient to. It is always an institution, or men, who use force in one form or another and who fraudulently claim omniscience and omnipotence. My obedience makes me part of the power I worship, and hence I feel strong."
(Fromm 1963)

Per Herngren

2013 08 16, version 0.1

Referens

Erich Fromm, "Disobedience as a Psychological and Moral Problem", 1963. Publicerad bland annat i Ed. Larence Behrems and Leonard Rosen, *Writing and*

Reading Across the Curriculum, New York: Pearson, 2009, samt även i Erich Fromm, *On Disobedience and Other Essays*, Routledge & Kegan Paul, 1984.

Erich Fromm, *Escape From Freedom*, New York: Henry Holt and Company, 1994, först publicerad 1941.

Sara Ahmed, *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*, Durham: Duke University Press, 2006.

Ensidig lydnad och ensidig olydnad - Erich Fromm om befrielse

En organisation som är ensidigt olydig och rebellisk hindrar befrielse lika mycket som en organisation som är ensidigt lydig.

Psykologen Erich Fromm, från kritisk teori, visar att befrielse alltid innebär olydnad. Det är lätt att tro att han därmed skulle vara emot all lydnad och laglydnad. Men att lyda befriande, demokratiska och rättvisa beslut är lika avgörande för befrielse som att bli olydig mot förtryck och härskande.

Lydnad är olydnad

Lydnad och olydnad är inte två motpoler, enligt Fromm. Varje handling av olydnad är samtidigt lydnad mot något. Och varje lydig handling är samtidigt olydnad mot något annat. Civil olydnad kan exempelvis var lydnad till förtrycktas rop efter solidaritet. Det kan vara lydnad mot krigets offer. Civil olydnad är möjligtvis lydnad mot gruppens beslut att utföra civil olydnad.

Att lyda en lag kan innebära olydnad mot förtrycktas rop. Lydnad mot lagen kan vara olydnad mot en viss moral, eller mot en princip om rättvisa. Att vara passiv inför förtryck är aktiv olydnad mot undertrycktas krav på befrielse.

"But I do not mean to say that all disobedience is a virtue and all obedience is a vice. Such a view would ignore the dialectical relationship between obedience and disobedience. Whenever the principles which are obeyed and those which are disobeyed are irreconcilable, an act of obedience to one principle is necessarily an act of disobedience to its counterpart and vice versa." (Fromm 1963)

Ensidighet är återvändsgränd

En organisation som är enbart laglydig förverkligar en form av slaveri. Å andra sidan blir den som bara sätter sig på tvären enbart rebell, en negation av den rådande ordningen, visar Fromm.

Protest pekar ut dominerande ordning som aktör - ni borde inte! - och återinsätter därmed den makt protesten vänder sig till. Protest bygger därför inte befrielse.

"If a man can only, obey and not disobey, he is a slave; if he can only disobey and not obey, he is a rebel (not a revolutionary); he acts out of anger, disappointment, resentment, yet, not in the name of a conviction or a principle." (Fromm 1963)

Lydnad och olydnad återskapar befrielse

Både lydnad och olydnad kan återskapa och bekräfta befrielse. Lydnad som bekräftar och förstärker befriande jämlikhet är inte underordning utan snarare del av befrielse. Befrielse är inte enskilda befriande handlingar. Befrielse behöver bekräftas. Befriande handlingar behöver bekräfta varandra för att de verkligen ska etablera befrielse. Bekräftelse ska här inte förstås som åsikt eller attityd utan som en aktiv legitimering och förstärkning av befrielse.

"Obedience to ... reason or conviction (autonomous obedience) is not an act of submission, but one of affirmation." (Fromm 1963)

Per Herngren

2013, 09 29, version 0.2

Referens

Erich Fromm, "Disobedience as a Psychological and Moral Problem", 1963. Publicerad bland annat i Ed. Larence Behrems and Leonard Rosen, *Writing and Reading Across the Curriculum*, New York: Pearson, 2009, samt även i Erich Fromm, *On Disobedience and Other Essays*, Routledge & Kegan Paul, 1984.